

PROGNÓZY VÝVOJA NA TRHU PRÁCE V SR II



Uplatnenie absolventov stredných a vysokých škôl podľa výšky hrubej mesačnej mzdy v roku 2020



ITMS 2014+312031N138

December 2020

Predhovor riešiteľského tímu

Hlavným príjmom väčšiny domácností na Slovensku je mzda, ktorá je veľmi dôležitá tak z ekonomického, ako aj z psychologického hľadiska. Je nevyhnutná k zabezpečeniu základných životných potrieb a slúži ako prostriedok k zvyšovaniu životnej úrovne. Práve preto nie je prekvapujúce, že aj žiaci a študenti pri voľbe vzdelávacej a kariérnej cesty uprednostňujú tie odbory vzdelania, po ukončení ktorých pravdepodobne budú mať dobre platené zamestnanie a tým aj predpoklady na kvalitný život. Pri voľbe školy pri stredoškólakoch aj vysokoškólakoch zohráva kľúčovú úlohu možnosť dobrého uplatnenia a zárobku¹. Zamestnávateľa teda môžu získať vhodné pracovné sily predovšetkým zabezpečením priaznivých pracovných a mzdových podmienok podľa svojich možností, pretože samozrejme, nie každý zamestnávateľ je schopný ponúknuť konkurencieschopnú mzdu a zabezpečiť uchádzačom nadštandardné pracovné podmienky. Mzda pre zamestnávateľov slúži aj ako prostriedok na motiváciu zamestnancov, resp. mzda plní svoju funkciu hlavne vtedy, ak motivuje zamestnanca k vyššiemu a lepšiemu výkonu.

Čo sa však stane, ak výkonnosť nezávisí len od zamestnanca a zamestnávateľa, ale blokuje ju niečo, čo nevieme predvídať a tým pádom sa na to nevieme ani dostatočne pripraviť a zároveň nedokážeme to v krátkom čase ani zastaviť. Jednou z takýchto možných bariér je aj pandémie COVID-19, ktorá takmer zo dňa na deň zasiahla nielen Slovensko, ale celý svet. To, čo začalo vírusom, sa ale postupne premenilo na hospodársku krízu. Bezprostredne pred vypuknutím pandémie sme boli svedkami veľmi priaznivej situácie v hospodárstve, miera nezamestnanosti bola na historických minimách a zároveň boli v posledných rokoch dosahované najlepšie výsledky rastu miezd.

Pandémia však otriasla celým svetom a ani trh práce nie je výnimkou. V súčasnosti zamestnávateľa čelia rôznym problémom, musia obmedziť alebo v horšom prípade pozastaviť podnikateľskú činnosť, klesajú im tržby, mnohí zamestnanci sú práceneschopní alebo sú v domácej karanténe, zamestnávateľom ďalej hrozia aj výpadky v zásobovaní tovarov a služieb od subdodávateľov, ale aj platobná neschopnosť odberateľov a ďalšie finančné problémy. Opatrenia prijaté štátom k obmedzeniu šírenia koronavírusu majú negatívne dopady na podnikateľskú činnosť všetkých podnikateľov. Na druhej strane, štát zaviedol opatrenia na zmiernenie ekonomických dopadov súčasnej pandémie koronavírusu s prvotným zámerom na udržanie pracovných miest a pokrytie časti mzdových nákladov podnikov.

¹ Vyplyva z prieskumu u študentov stredných a vysokých škôl v rámci národného projektu „Prognózy vývoja na trhu práce II“

Samotná pandémia, ale aj všetky vyššie uvedené opatrenia štátu – tak reštriktívne, ako aj podporné opatrenia – majú a v najbližšom období budú mať dopady na trh práce. Pred vypuknutím pandémie ľudia museli pracovať, aby si zarobili, v súčasnosti však platí, že si ľudia zaslúžia žiť, aj keď nemôžu pracovať. Pracovná sila je veľkým nákladovým faktorom v mnohých podnikoch a v záujme chodu podniku zamestnávateľa prešli do šetriaceho režimu – neprijímajú nových ľudí, s niektorými zamestnancami sa dokonca museli aj rozlúčiť. Špecifickú problematiku predstavujú mzdy a vplyv pandémie na vývoj miezd. Znižovanie miezd nie je bežnou alternatívou zníženia nákladov zamestnávateľov, pretože mnohí zamestnanci sú citliví na výšku odmeny, ktorú dostávajú. Zamestnávateľa sa skôr prikláňajú k prepúšťaniu zamestnancov, aj keď pristúpia k nemu len naozaj v nevyhnutnom prípade a považujú ho za poslednú možnosť znižovania nákladov.

Práve mimoriadna situácia, ktorá sa momentálne prejavuje na trhu práce, zvyrazňuje funkciu miezd, a to nielen pre uchádzačov o zamestnanie, ale aj pre žiakov a študentov pri voľbe vzdelávacej a kariérnej cesty. Je veľmi dôležité, aby objektívne mzdové informácie boli dostupné a jednoducho pochopiteľné pre čo najširšiu skupinu osôb. V tejto náročnej situácii na trhu práce je veľmi dôležité, aby nedostatkové zamestnania a odbory vzdelania s nedostatočným počtom absolventov prilákali väčšie množstvo študentov a absolventov, jedným z spôsobov je práve zvyšovanie ponúkaných miezd. Je však veľmi dôležité, aby tieto informácie boli dostupné jednotlivými osobám ešte pred voľbou vzdelávacej a kariérnej cesty, aby toto ich rozhodnutie bolo racionálne.

Predkladaná štúdia umožňuje porovnať mzdy absolventov stredných a vysokých škôl podľa odborov vzdelania v jednotlivých regiónoch a odvetviach SR a taktiež z hľadiska obdobia do 5 rokov a nad 5 rokov od ukončenia štúdia. Ďalej obsahuje analýzu vplyvu pandémie COVID-19 na vývoj miezd absolventov stredných a vysokých škôl podľa odborov vzdelania, samostatne vývoj miezd absolventov kohorty 2018 a 2019. Predkladaná štúdia poskytuje aj analýzu miezd z hľadiska veku, konkrétne z hľadiska päťročných vekových kategórií. Výsledky rozsiahlych a komplexných analýz uplatnenia absolventov môžu slúžiť ako východisko pre podporu zamestnatel'nosti absolventov, zosúladovania ponúkaných a požadovaných zručností v záujme znižovania disparít na trhu práce, zvyšovania produktivity práce a konkurencieschopnosti SR.

Manažérske zhrnutie



Informácie o **uplatnení absolventov podľa výšky dosahovanej mzdy** sú jedným zo základných faktorov k zlepšovaniu systému vzdelávania a uplatniteľnosti absolventov.

V predkladanej štúdii sa nachádzajú informácie o **výške mzdy absolventov stredných a vysokých škôl a jej vývoji podľa jednotlivých odborov vzdelania v jednotlivých regiónoch do prvého polroka 2020. Predkladaná štúdia je jedinou v podmienkach SR, v ktorej sú analyzované mzdy podľa odborov vzdelania** v jednotlivých regiónoch podľa rôznych kohort absolventov a umožňuje tak porovnávať mzdy absolventov aj v závislosti od doby, ktorá uplynula od ukončenia štúdia

Výška mzdy absolventov patrí medzi hlavné faktory, na ktorých záleží jednotlivým osobám pri voľbe vzdelávacej a kariérnej cesty. Preto je nevyhnutné a žiaduce tieto informácie sprístupniť v prijateľnej podobe širokému spektru osôb. To umožňuje **prirodzenú reguláciu systému vzdelávania a vytvára motiváciu jednotlivých škôl k dosahovaniu vyššej kvality vzdelávania. Predmetné informácie sú v ďalších etapách Národného projektu Prognózy vývoja na trhu práce v SR II zahrnuté do integrálneho hodnotenia uplatniteľnosti absolventov stredných a vysokých škôl.** Tieto informácie sa každoročne aktualizujú a sú sprístupnené širokej verejnosti na webovom sídle projektu www.trendyprace.sk. Informácie analyzované v tejto štúdii tak priamo pomáhajú širokému spektru osôb na trhu práce a zlepšujú prepojenie medzi systémom vzdelávania a trhom práce.



V roku 2020 mali najvyššie priemerné hrubé mesačné mzdy absolventi technických smerov, najnižšie absolventi umeleckých smerov.

Pri stredoškolských aj vysokoškolských absolventoch dlhodobo platí, že najvyššie mzdy dosahujú absolventi technických vied a náuk a v oblasti zdravotníctva. Na druhej strane spektra sú absolventi vied a náuk o kultúre a umení. Zatiaľ čo priemerná mzda stredoškolských absolventov *Technických vied a náuk I* do 5 rokov od ukončenia štúdia dosiahla v roku 2020 približne 1 107 EUR, absolventi umeleckých odborov vzdelania 916 EUR v hrubom. **Absolventi stredných škôl nad 5 rokov od ukončenia štúdia zarábajú v priemere o 18 % viac, ako ich mladší kolegovia.** Najvyšší rozdiel v mzdách do 5 rokov a nad 5 rokov od ukončenia štúdia je u absolventov *Spoločenských vied, náuk a služieb II* (40 %). V tejto hlavnej skupine odborov vzdelania ja tak najvyšší rastový mzdový potenciál

a absolventi nad 5 rokov od ukončenia štúdia tu zarábajú dokonca viac ako absolventi technických odborov vzdelania (1 363 EUR verzus 1 323 EUR).

U zamestnancov s vysokoškolským vzdelaním do 5 rokov od ukončenia štúdia tiež výrazne dominujú absolventi *Technických vied a náuk I* s priemernou hrubou mesačnou mzdou v roku 2020 na úrovni 1 633 EUR. Na druhej strane rebríčka sa nachádzajú absolventi *Vied a náuk o kultúre a umení* do 5 rokov od ukončenia štúdia, ktorí v 1. polroku 2020 zarobili v priemere 1 085 EUR mesačne v hrubom. **Vysokoškolskí absolventi nad 5 rokov od ukončenia štúdia zarábajú v priemere o 29 % viac ako ich mladší kolegovia. Vysokoškolskí absolventi tak majú výrazne vyšší potenciál pre rast miezd ako stredoškolskí absolventi.** Najvyšší rozdiel miezd pri starších absolventoch (nad 5 rokov od ukončenia štúdia) je v *Prírodných vedách* (38 %) a *Spoločenských vedách, náukách a službách I* (36 %). Napriek tomu si prvenstvo aj v tejto kategórii narozdiel od stredoškolských absolventov držia absolventi *Technických vied a náuk I* s priemernou hrubou mesačnou mzdou nad 5 rokov od ukončenia štúdia na úrovni 2 176 EUR.



Pandémia koronavírusu zastavila rast miezd z posledných rokov a vo väčšine hlavných skupín odborov vzdelania došlo k ich poklesu v roku 2020. Napriek tomu sú súčasné mzdy stredoškolsky vzdelaných osôb vyššie o 47 % a vysokoškolákov o 29 % v porovnaní s rokom 2013.

Výrazná ekonomická expanzia z posledných rokov vyústila do najvyššieho nedostatku pracovných síl, aký bol kedy v podmienkach SR zaznamenaný. Zamestnávateľia do roku 2019 bojovali o každého absolventa, čo vyústilo do zlepšenia ich uplatnenia a rastu miezd. Tento rast sa týkal absolventov naprieč všetkými hlavnými skupinami odborov vzdelania. **Zamestnanci so stredoškolským vzdelaním zarábali v roku 2020 o 47 % viac ako v roku 2013. Pri vysokoškolsky vzdelaných je tento rozdiel na úrovni 29 %. V tomto raste sa predovšetkým prejavuje nedostatok stredoškolských absolventov na trhu práce v uplynulých rokoch.** Rozdiely medzi úrovňou miezd stredoškolských a vysokoškolských absolventov sa tak výrazne znižujú, čo v konečnom dôsledku môže postupne znižovať záujem osôb o vysokoškolské štúdium, resp. štúdiom na vysokej škole v súčasnosti „obetúvajú“ absolventi viac ako tomu bolo v minulosti.

Rok 2020 sa zapíše do dejín ako rok, kedy prepukla pandémia koronavírusu. Táto zastavila ekonomickú expanziu a vo veľkej miere ovplyvnila aj trh práce. V období 2013-2019 sme nezaznamenali jediný rok a jedinu hlavnú skupinu odborov vzdelania, kde by poklesla úroveň miezd pri stredoškolských aj vysokoškolských absolventoch. **Rok 2020 však tieto vývojové tendencie zmenil.**

Medziročne poklesli mzdy stredoškôlákov o 0,5 % a vysokoškôlákov o 1,5 %. Výnimkou sú predovšetkým absolventi odborov vzdelania v oblasti zdravotníctva, po ktorých pandémie naopak zvyšuje dopyt a ich mzdy vzrástli aj v roku 2020 zhodne o približne 3 % u stredoškôlákov aj vysokoškôlákov. Na druhej strane, najvyšší pokles miezd v roku 2020 zaznamenali pri stredoškôlákoch absolventi s technickým vzdelaním (pokles o 3,4 %) a vysokoškôláci z oblasti *Spoločenských vied, náuk a služieb I* (pokles o 6,3 %).

Najvyšší relatívny nárast miezd stredoškôlsky aj vysokoškôlsky vzdelaných zamestnancov bol v uplynulých siedmich rokoch zaznamenaný pri zamestnancoch, ktorí vyštudovali *Zdravotníctvo*. Absolventom týchto hlavných skupín odborov vzdelania vzrástli mzdy v období 2013 – 2020 o 54 % (SŠ), resp. 39 % (VŠ). Najnižší nárast priemerných miezd v období 2013 – 2020 zaznamenali stredoškôlskí absolventi, ktorí vyštudovali *Spoločenské vedy, náuky a služby II*, a to približne 40 %. Pri vysokoškôlákoch rastie mzda najpomalšie v oblasti poľnohospodárstva s nárastom o 17 % v období rokov 2013-2020.



**Absolventi zarábali v roku 2020 najviac v Bratislavskom
Trenčianskom a Trnavskom kraji, najmenej v Prešovskom kraji.**

Stredoškôláci do 5 rokov od ukončenia štúdia zarábajú najviac v Bratislavskom kraji. Týka sa to všetkých hlavných skupín odborov vzdelania. Ich priemerná mzda bola v roku 2020 na úrovni 1 173 EUR. Za Bratislavským krajom nasleduje Trenčiansky kraj s priemernou mzdou stredoškôlských absolventov na úrovni 1 080 EUR a Trnavský kraj s 1 065 EUR. Na druhej strane spektra sa nachádza Prešovský kraj a Košický kraj s najnižšími priemernými hrubými mesačnými mzdami absolventov stredných škôl vo väčšine hlavných skupín odborov vzdelania. Priemerné mzdy absolventov stredných škôl v týchto krajoch sa pohybujú na úrovni 938 EUR v Prešovskom kraji a 954 EUR v Košickom kraji. Spolu s Banskobystrickým krajom s priemernou hrubou mesačnou mzdou stredoškôlských absolventov v roku 2020 na úrovni 972 EUR sú jedinými kraji s priemernou mzdou stredoškôlských absolventov pod tisíc EUR. Vo všetkých krajoch s výnimkou Banskobystrického majú najvyššie mzdy absolventi techniky. V tomto kraji stredoškôlskí absolventi zdravotníckych odborov vzdelania zarábajú v priemere 1 064 EUR, absolventi technických odborov tu zarábajú v priemer 1 047 EUR. Vo všeobecnosti zarábajú do 5 rokov od ukončenia štúdia najviac stredoškôlskí absolventi technických smerov v Bratislavskom kraji a to 1 336 EUR.

V Prešovskom kraji môžu absolventi stredných škôl očakávať v priemere približne o 20 % nižšie mzdy ako v Bratislavskom kraji, čo sa týka absolventov všetkých hlavných skupín odborov vzdelania.

Výnimku tvoria iba skupiny odborov *Vedy a náuk o kultúre a umení a Zdravotníctvo*, kde sú mzdy nižšie približne o 16 %.

Bratislavský kraj dominuje vo výške priemerných hrubých mesačných miezd do 5 rokov od ukončenia štúdia v roku 2020 v porovnaní s ostatnými kraji aj u vysokoškolských absolventov vo väčšine hlavných skupín odborov vzdelania. Na opačnom konci spektra sa nachádza Prešovský kraj, v ktorom absolventi vysokých škôl zarábajú v závislosti od hlavnej skupiny odboru vzdelania v priemere o 27 % menej. Najväčší rozdiel je u absolventov *Spoločenských vied, náuk a služieb I a Technických vied a náuk I*, kde v Prešovskom kraji zarobia absolventi v priemere o 40 % menej ako absolventi v Bratislavskom kraji. Je to spôsobené regionálnymi rozdielmi v mzdách, ale aj štruktúrou absolventov. V Prešovskom kraji je vyššia koncentrácia študentov v učiteľských a pedagogických smeroch, ktorí sa častejšie uplatňujú v nepodnikateľskej sfére. Diferenciácia miezd absolventov medzi kraji je tak pri vysokoškolských absolventoch analogická so situáciou pri stredoškolských absolventoch.



Stredoškoláci mali v roku 2020 najvyššie mzdy v oblasti chémie a technických vied. Najmenej zarábali v oblasti gastronomických a kozmetických služieb. Najvyššie mzdy v roku 2020 mali vysokoškolskí absolventi z oblasti IT a ďalších technických smerov, najnižšie predovšetkým absolventi teológie a ochrany životného prostredia.

V roku 2020 patrili medzi najlepšie zarábajúcich absolventov stredných škôl do 5 rokov od ukončenia štúdia tí, ktorí vyštudovali odbor operátor gumárskej a plastikárskej výroby. Ich priemerná mzda bola na úrovni viac ako 1 680 EUR. V prvej desiatke najvyššie umiestnených odborov vzdelania z hľadiska výšky priemerných hrubých mesačných miezd sa umiestnili odbory ako mechanik nastavovač, strojárstvo, elektrotechnika, ale aj zdravotnícky záchranár a dopravná prevádzka. Z top 10 odborov vzdelania zarobili absolventi do 5 rokov od ukončenia štúdia v priemere viac ako 1 180 EUR mesačne. Na opačnom konci spektra, a teda najnižšie mzdy v roku 2020 mali absolventi odborov obchodná prevádzka, technicko-administratívny pracovník, ekonomické a obchodné služby, kozmetik, ako aj absolventi odboru vzdelania učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo, sociálno-výchovný pracovník, cukrár, či hostinský. Títo absolventi zarábajú do 5 rokov od ukončenia štúdia v priemere len približne 790 EUR – 870 EUR mesačne v hrubom.

Najvyššie mzdy do 5 rokov od ukončenia štúdia v roku 2020 mali vysokoškolskí absolventi strojárskych technológií a softvérového inžinierstva (viac ako 2 300 EUR v hrubom), ďalej odborov vzdelania marketingový a obchodný manažment, medzinárodné ekonomické vzťahy, meranie

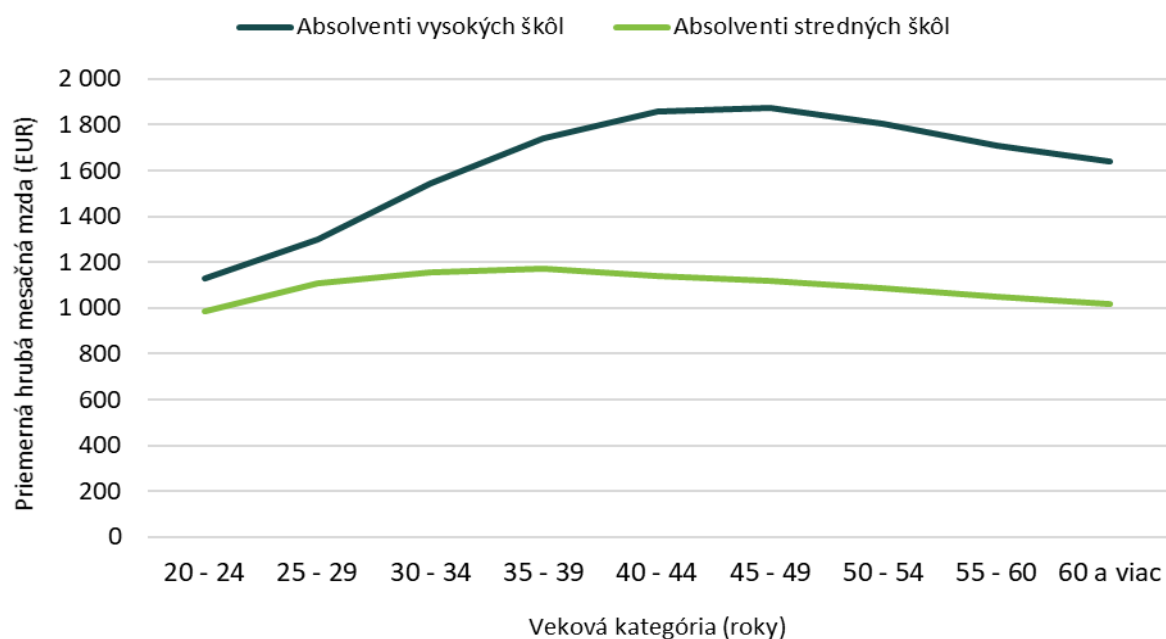
a skúšobníctvo, robotika a kybernetika, kvalita produkcia a aplikovaná informatika (2 000 – 2 250 EUR). Najhoršie sú na tom predovšetkým absolventi katolíckej teológie, pedagogiky a lesníctva. Priemerné hrubé mesačné mzdy absolventov týchto odborov do 5 rokov od ukončenia štúdia v roku 2020 neprekročili hranicu 1 000 EUR.



Absolventi stredných škôl mali najvyššie mzdy vo veku 35 – 39 rokov, u vysokoškolákov to bolo vo veku 45 – 49 rokov. Naopak, najmenej zarábali absolventi bez ohľadu na stupeň štúdia a odbor vzdelania hneď po ukončení školy, teda vo veku 20 – 24 rokov. Stredoškólační majú nižší kariérny mzdový potenciál.

Krivka úrovne odmeňovania podľa veku sa nazýva aj vekový mzdový profil a má tvar obráteného písmena „U“ tak pri stredoškólačkoch, ako aj vysokoškólačkoch. Takýto tvar vekového mzdového profilu nie je typickým len pre Slovenskú republiku, ale väčšina, predovšetkým liberálnych krajín, má vekový mzdový profil v tvare obráteného písmena „U“. Tento tvar je prirodzene vytváraný podnikateľskou sférou a trhom, kedy práve vekové kategórie do 50 rokov sú vo všeobecnosti viac perspektívne pre zamestnávateľa, či už z hľadiska inovácií a pracovného nasadenia, ako aj z hľadiska perspektívy do budúcnosti.

Graf č. 0.1: Priemerná hrubá mesačná mzda absolventov podľa vekových kategórií v roku 2020 v Slovenskej republike



Zdroj: TREXIMA Bratislava

Rozdielny vekový mzdový profil má nepodnikateľská sféra, kde predovšetkým v dôsledku „tabuľkového rastu miezd“ je vekový mzdový profil lineárne rastúci. **Je teda zrejmé, že „tabuľkovo“ nastavené odmeňovanie nekorešponduje s trhovým systémom.**

Pri stredoškólákoch možno sledovať nižšiu diferenciaciu miezd podľa veku ako u vysokoškólákov. Zatiaľ, čo mzdy stredoškólákov sa v jednotlivých vekových kategóriách pohybujú v rozmedzí približne 1 000 -1 200 EUR, pri vysokoškolsky vzdelaných zamestnancoch je to od 1 100 EUR vo veku 20-24 rokov až po 1 900 EUR v 45-49 rokoch. Vysokoškóláci tak majú vyšší kariérny mzdový potenciál, ktorý je možné chápať ako „odmenu za obeť“ potenciálneho skoršieho príjmu. **Stredoškóláci totiž začínajú zarábať o 5 rokov skôr a v kumulatívnom ponímaní stredoškóláci zarobia stále viac ako vysokoškóláci do 37 rokov života. Od tohto veku sa už vysokoškóláci stále rýchlejšie vzdávajú v celoživotnom príjme od stredoškólákov.**

Zaujímavé je tiež sledovať obdobie „kariérneho rastu“ vyjadreného rastom miezd. Pri vysokoškólákoch rastú mzdy až do veku 50 rokov. Na druhej strane, pri stredoškólákoch rastú mzdy len približne do 40 rokov života. Je to do veľkej miery spôsobené aj charakterom práce. Stredoškóláci vo väčšej miere vykonávajú práce závislé na fyzickej kondícii, sile a energii, ktorá je na svojom vrchole v mladšom veku. Pri duševnej práci sú vo väčšej miere dôležité aj skúsenosti nadobúdané vekom.